SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-maxsus son (5-jild)

2025

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V5SI5Y2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasi mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasida xizmat koʻrsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat Gʻaybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), Oʻzbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Joʻrayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom oʻgʻli — yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), Samarqanddavlatuniversiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport boʻyicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Oʻzbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot boʻlimi psixologik xizmat boshligʻi.

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Poʻlatovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Boʻtayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Roʻyxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari boʻyicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar roʻyxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
5-jild, 5- maxsus son (Iyun, 2025). - 302 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Abdullaev Ulug'bek Saydanovich
O'RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDAGI ETNIK NOMLAR 10-14

Shukurillayev Yunus Asrorovich
BUXORO AMIRLIGIDA CHEGARALARNI QO'RIQLASH, QOROVULLIKNI O'TASH VA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH MASALALARI TAHLILI 15-19

Рахманкулова Адолат Хушбаковна
ИСТОРИЯ ГРЕЧЕСКОЙ ДИАСПОРЫ УЗБЕКИСТАНА: СПЕЦПЕРЕСЕЛЕНЦЫ И ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЭМИГРАНТЫ 20-25

Xusanov Xabibullo Xakimovich
O'ZBEKISTON MILLATLARARO MUNOSABATLARIDAGI ZIDDIYATLI VAZIYAT VA MILLIY MADANIY MARKAZLARNING TASHKIL QILINISHI VA UNING TARIXIY AHAMIYATI 26-30

Toshov Kamoliddin, Xurramova Sabrina Abdurashidovna
THE PROBLEM OF CHILD NEGLECT DURING THE SECOND WORLD WAR 31-38

Atamuratova Dilafruz Rashidovna
THE FORMATION OF THE PRESS OF THE KhPSR AND THE ESSENCE OF SOCIAL PROBLEMS IN IT........ 39-42

Nazirov Baxtiyor, Mo'minov Nodirbek Botir o'g'li
IMOMQULIXON DAVRI ASHTARXONIYLAR DAVLATINING IJTIMOIY-IQTISODIY VA HARBIY-SIYOSIY HAYOTI 43-48

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Исламутдинов Вадим
СОСТОЯНИЕ И НАПРАВЛЕНИЯ СНИЖЕНИЯ БЕДНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 49-54

Melibaeva Gulxon Nazrullayevna
BENCHMARKING KICHIK INNOVATSION BIZNESNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA SAMARALI VOSITASI SIFATIDA........ 55-65

Ульмас Ибрагимов
ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОЙ МОДЕЛИ МАЛОГО БИЗНЕСА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ........ 66-75

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Salomova Hakima Yusupovna
ME'YOR KATEGORIYASINING BIOSFERANI ASRASHDAGI AMALIY AHAMIYATI 76-83

Djumaniyozova Dilfuza, Ibraximova Dilorom
YURIDIK TA'LIM VA YURIDIK KLINIKA FAOLIYATIDA AXLOQIY TARBIYA........ 84-90

Djo'raev Anvar Muxamadiyevich
IJTIMOIY BILISH DARAJALARINING MEZONLARI 91-96

Каримова Гулчехра Самадовна
ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ ЗАДЕРЖКИ ПОЛОВОГО РАЗВИТИЯ У ПОДРОСТКОВ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ СИНТЕЗ МЕДИЦИНСКИХ ДАННЫХ И АНТРОПОЛОГО-ЭТИЧЕСКИХ 97-101

Гайбуллаев Жавлон Шавкатович
ДЫХАНИЕ КАК ЗЕРКАЛО ДЕТСТВА: ФИЛОСОФСКИЙ ВЗГЛЯД НА РЕЦИДИВИРУЮЩИЕ РЕСПИРАТОРНЫЕ ИНФЕКЦИИ 102-105

Yusupaliyev Orzimurod Odilovich
YOSHLAR TARBIYASIDA MILLIY QADRIYATLARNING AHAMIYATI 106-110

Taylyakova Feruzaxon Sultanovna
OʻZBEKISTONDA OILAVIY BIZNESNI RIVOJLANTIRISH MUAMMOLARI 111-116

Yusupova Ranoxon Tolibjonovna
TEXNIK TARAQQIYOT AXLOQIY-STRATEGIK RESURS SIFATIDA 117-120

Yarashov Sarvar Norqul oʻgʻli
SHAXSNING SHAKLLANISHIGA AXLOQIY IDEALLAR VA JAMIYATDA MAVJUD QADRIYATLARNING TAʻSIRI 121-125

Shokirov Toxirjon, Maxmudov Shoxrux
ZARDUSHTIYLIK DINING VUJUDGA KELISHI VA UNDA MADANIYAT VA SAN’AT FALSAFASI 126-130

Ахмедова Дилбар, Шавкатова Ширин
ПЕРВЫЕ ШАГИ В МИКРОМИРЕ: ФИЛОСОФСКИЕ РАЗМЫШЛЕНИЯ О ДИСБИОЗЕ И АЛЛЕРГИИ У МЛАДЕНЦЕВ 131-135

Kurbanbaeva Ulbosin Jumagʻalievna
EKOLOGIK TARBIYANING GUMANISTIK MOHIYATI 136-139

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Miqumova Dilafruz
IRFONIY SAYRU SULUKNING JA’FAR MUHAMMAD TERMIZIY SHE’RIYATIDAGI MODERNISTIK TASVIRI VA TALQINI 140-147

Xoʻjamqulov Anvar, Togʻayeva Shoxnoza
TAXAYYUL OLAMI TAHLILLARI 148-159

Murodova Iroda, Khamidov Tokhirjon
ANALYSIS OF THE LINGUOCOGNITIVE ASPECT OF THE SEMANTICS OF METAPHORICAL INNOVATIONS 160-163

Mamatova Feruza Maxammadovna
FENOMENOLOGIYA, FENOMEN VA ULARNING ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDAGI TALQINI 164-168

Burxonova Gulmira Olimjon qizi
TURLI TIZIMLI TILLARDA SOTSIOMADANIY BIRLIKLAR SHAKLLANISHINING OʻZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA TASNIFI 169-172

Berdiqulova Shaxnoza, Ruzmatova Gulnara
BOGʻLOVCHILAR VA TINISH BELGILARINING PRAGMATIK KUCHI: OʻZBEK VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA 173-177

Musurmonova Barchinoy Hasan qizi
FORS MATNSHUNOSLIGI TARAQQIYOTINING TARIXIY ILDIZLARI 178-182

Яркулова Фотима Усмановна
ОДНОРОДНЫЕ ЧЛЕНЫ ПРЕДЛОЖЕНИЙ 183-186

Jo‘raqulova Rayhon Xolboyevna
O‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA LEKSIK BIRLIKLAR OBRAZ VA RAMZLARNI YUZAGA KELTIRUVCHI VOSITALAR 187-190

Musoeva Hayitgul Urokovna
THE LINGUO-STYLISTIC ANALYSIS OF THE WORD “HEART” IN ENGLISH LANGUAGE BASED ON THE NOVEL “PRIDE AND PREJUDICE” 191-195

Yuldasheva Kamola
SINXRON TARJIMA JARAYONIDA QO‘LLANILADIGAN PSIXOFIZIOLOGIK STRATEGIYALAR 196-202

Matkarimova Malika Oybek qizi
HOW TO TEACH ENGLISH USING SIMPLE SCIENCE EXPERIMENTS 203-206

Kamola Hatamova
HUJJATCHILIK TARAQQIYOTINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI 207-210

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Uralov Sharof Urazaliyevich
PROBATSIYA INSPEKTORLARIGA MA’MURIY BAYONNOMA TUZISH VAKOLATINI BERISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA AMALIY AHAMIYATI 211-216

Mamatmurodov Farrux
METHODS OF RESOLVING DISPUTES ARISING FROM ISLAMIC FINANCE SERVICES. INTERNATIONAL EXPERIENCE 217-222

Муталипова Лола Фархадовна
СМАРТ-КОНТРАКТЫ И БЛОКЧЕЙН: ВЫЗОВЫ ДЛЯ ДОГОВОРНОГО ПРАВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 223-234

Нормуродова Азиза Азимжон кизи
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ . 235-241

Abdullayeva Parvina Baxrilloyevna
RAQAMLI PLATFORMALARDAGI BANDLIKNI HUQUQIY TARTIBGA SOLISH 242-246

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Ismaylov Azerbay Saparniyazovich
RAQAMI IQTISODIYOT SHAROITIDA QORAQALPOQ XALQ AN’ANALARIDAGI MAVJUD PEDAGOGIK USULLAR TRANSFORMATSIYASI 247-252

Namozova Dilorom Tursunovna
MUSIQA TA’LIMIDA TALABALARDA IJODIY QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MOHIYATI 253-261

Давыдова Руфина Артуровна
РОЛЬ ГУМАННОЙ ПЕДАГОГИКИ В ПРЕОДОЛЕНИИ АГРЕССИИ И ОТЧУЖДЕНИЯ СРЕДИ ШКОЛЬНИКОВ 262-266

Gaziev Baxromjon Valievich
OT SPORTIDA MALAKALI CHAVANDOZLARNI TAYYORLASH MUAMMOLARI 267-273

Toshtemirova Mohichehra G'olibjon qizi
DIZAYN TA'LIMINING XALQARO TAJRIBASI:
O'QUV DASTURLARI VA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR TAHLILI 274-279

Rakhmonova Dilnura Saidovna
TEXNIK OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARNING
KREATIV FIKRLASHINI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI:
AMALIYOT VA TAJRIBA 280-286

Yakubova Barno Baxtiyorovna
MUSTAQIL VA IJODIY ISHLASH FAOLIYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA
QARATILGAN MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISH 287-290

Rixsiboyev Behzod Alisherovich
IJTIMOIY BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA MADANIY PLYURALIZMNING O'RNI 291-295

Islamova Moxichexra Bekmurzayevna
TALABLARNI TANQIDIY FIKRLASHGA UNDOVCHI O'QITUVCHI STRATEGIYALARI 296-301

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 5 | Special Issue 5 | 2025
ISSN Online: 2181-1342

Received: 2 June 2025
Accepted: 15 June 2025
Published: 30 June 2025

Article / Original Paper

PROBLEMS OF TRAINING QUALIFIED RIDERS IN EQUESTRIAN SPORTS

Gaziev Bakhromjon Valievich
Independent applicant of the Uzbek State University of Physical Culture and Sports

Abstract. This article examines the problems of training qualified riders in equestrian sports, identifies the problems of interaction between coaches and riders, physical training.

Keywords: equestrian sport, rider, physical training, special physical training, maintaining calm, concentration, sensitivity, ability to feel a horse, ability.

OT SPORTIDA MALAKALI CHAVANDOZLARNI TAYYORLASH MUAMMOLARI

Gaziev Baxromjon Valievich
Oʻzbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti mustaqil izlanuvchisi
E-mail: baxrom.gaziyev07@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada ot sportida malakali chavandozlarni tayyorlash muammolari oʻrganilgan boʻlib, trenerlar va chavandozlarning oʻzaro hamkorlikdagi harakati, jismoniy tayyorgarligidagi muammolar aniqlangan.

Kalit soʻzlar: ot sporti, chavandoz, jismoniy tayyorgarlik, maxsus jismoniy tayyorgarlik, xotirjamlikni saqlash, diqqatni jamlash, idrokli, otni his eta olish, qobiliyat.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI5Y2025N44

Kirish. Bugungi kunda ot sportida bir qator muammolarni kuzatish mumkin. Vujudga keladigan asosiy muammolar chavandozlarda ot minishga sezilarli darajada ta’sir koʻrsatuvchi jismoniy sifatlarning yetarlicha rivojlanmaganidir, aynan: chidamlilik (mashgʻulot vaqtida chavandozlarning koʻpchiligida charchoq holati kuzatilgan), mushak kuchi (chavandoz otga harakatlar uchun aniq signallar berishida kuchning yetishmasligi – shenkelning sust ishlashi, aloqani yoʻqotish qayd qilingan), koordinatsiya va muvozanatni yoʻqotish bilan bilan muammolar (ot bilan birga harakatlana olmaslik, taktga chiqish, yurish shakllarini bajarishda tez-tez muvozanatni yoʻqotish).

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Ot sportiga qiziqish odatda malaka, jismoniy tayyorgarlik va emotsional aloqalar bilan bogʻliq [1]. Sportchilar otlarni yaxshi koʻrishadi, chunki bu munosabatlar ularning muvaffaqiyati uchun zarur. Shuningdek, ot sportidan xursand boʻlish va bunday faoliyatga katta qiziqish, sportchilarni ilhomlantiradi. Dunyo sport arenalarida raqobatni kuchayib borayotganligi sababli sportchilarning mashgʻulotlari va tayyorgarligi takomillashtirishga yoʻnaltirilgan yangi uslubiyatlardan foydalanish respublika, kelgusida xalqaro musobaqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etish imkoniyatini yaratadi [2].

Bugungi kunda sportchilarning mashgʻulot jarayoni va sport faoliyati, shu jumladan ot sportida jismoniy va ruhiy yuklamalarni oʻsib borayotganligi bilan izohlanadi [3]. Mazkur holat koʻpincha mashgʻulot jarayoni va musobaqa samaradorligiga salbiy ta’sir koʻrsatuvchi

emotsional va asab zoʻriqishlarining yuqori darajasi bilan uzviy bogʻliqdir. Koʻrsatilishicha, sportchilarning psixologik holati, uning psixofunksional tayyorlanganligi sport faoliyati samaradorligiga sezilarli darajada taʼsir koʻrsatadi gohida hal qiluvchi ahamiyatga egadir [4].

Shu nuqtai nazardan, mashgʻulot yuklamalarining katta hajmini oʻzlashtirish kabi, jiddiy musobaqa faoliyatiga psixofunksional tayyorlanganlik darajasiga erishish ham muhim ahamiyatga egadir. Musobaqalarda sportchilar tomonidan erishilgan tayyorlanganlik darajasini namoyon etilishi doim tayyorgarlikning yuqori darajasini belgilovchi alomat hisoblangan, oxirgi yillarda esa birinchi oʻrinlardan birini egallaydi [5].

Yuqorida bayon etilganlarga tayangan holda, biz mazkur muammolarni hal etishga qaratilgan mashqlar majmuasini ishlab chiqdik. Ushbu mashqlar majmuasi bajarilishiga koʻra sodda boʻlib, katta qoʻshimcha xarajatlarni talab qilmaydi, bu esa uni har qanday ot klubi yoki ot minish maktablariga joriy etish imkonini beradi. Biz ishlab chiqqan majmua samaradorligini tekshirish maqsadida, ushbu mashqlar majmuasini joriy etishdan oldin va keyin oʻquvchilarning jismoniy va texnik tayyorgarligini baholash uchun oraliq testlar oʻtkazildi. Tajriba uchun bolalar har biri toʻrt kishidan iborat ikki guruhga boʻlindi – nazorat va tajriba guruhi. Tajriba oʻtkazilayotgan paytda sportchilarning jismoniy va maxsus tayyorgarlik darajasi deyarli bir xil ekanligi qayd qilindi. Bolalarning barchasi bir yildan ikki yilgacha boʻlgan davr mobaynida manejda ot minish yoʻnalishi boʻyicha shugʻullanadilar.

Chavandoz oʻzi tanlagan ot sportida, yoʻrttirish, toʻsiqlarni yengib oʻtish va maydonda ot minish kabi elementlarini oʻz ichiga olgan koʻp tarmoqli boshlangʻich tayyorgarlikdan oʻtgan holdagina, yuqori natijalarni qoʻlga kiritishi mumkin [6].

Chavandoz xotirjamlik saqlash, diqqatni jamlash, sabrli boʻlish va oʻzini tuta olish fazilatlaridan tashqari, teran idrokli va otni his eta olish qobiliyatiga ega boʻlishi kerak. Maxsus tayyorgarlik jarayonida ushbu fazilatlar mustahkamlanadi va rivojlanadi [7]. Muvozanat saqlangan va harakat cheklanmagan oʻrin holatidagina chavandoz boshqaruvni toʻgʻri qoʻllash bilan birga, otga taʼsir koʻrsata oladi. Ushbu qoida yoʻrttirishda muhimdir.

Yaxshi oʻrin nafaqat chavandozning tashqi qiyofasi bilan bogʻliq; toʻgʻri va harakat cheklanmagan minish otni buyruqlarga aniq javob berishi va boshqaruv harakatlarini mukammal bajarishi uchun zaruriy shartdir [8].

Ot sporti inson va otlar oʻrtasidagi samarali hamkorlikni talab qiladi. Bunda insonning otlarga boʻlgan munosabati, ularni tushunish va rivojlantirish qobiliyati, shuningdek, jismoniy tayyorgarligi muhim rol oʻynaydi. Sportchilarning ot sportiga boʻlgan moyilligi ularning shaxsiy xususiyatlari, tayyorgarlik darajasi va qiziqishlariga bogʻliq.

Muhokama va natijalar. Ot sportida ishtirok etuvchi sportchilar uchun baʼzi muammolar ham mavjud. Moliyaviy resurslar, otlarni tarbiyalash uchun zarur shart-sharoitlar va taʼlim, trening tizimidagi kamchiliklar bunga misol boʻlishi mumkin [9]. Shu bilan birga, bu sport turining rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlar ham mavjud. Misol uchun, zamonaviy texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish, ot sportini rivojlantirishga yordam beradi.

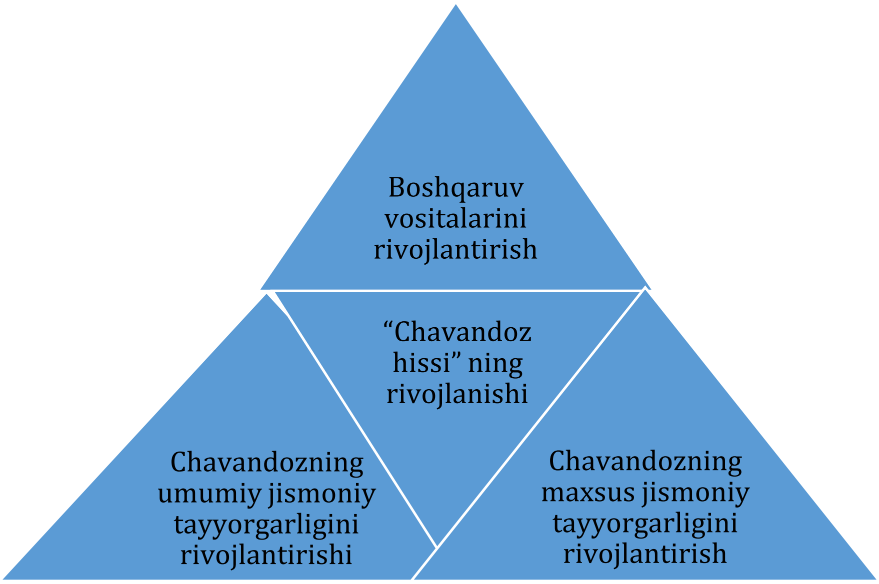

1-rasm. Chavandozni tayyorlash ketma-ketligi.

Ot sporti sportchilarning nafaqat jismoniy, balki emotsional va psixologiyaviy rivojlanishida muhim rol oʻynaydi. Ushbu sport turiga moyillik, sportchilarning otlarga boʻlgan munosabatini, ularning shu joydagi muvaffaqiyatini oshirish uchun muhim hisoblanadi. Sportchilarning bu sohadagi muhabbati va qiziqishi ularning professional faoliyatiga katta ta’sir koʻrsatadi.

Chavandoz — bu jismoniy mashqlar bilan bogʻliq faoliyat, asosan sogʻlomlik, mustahkamlik va jismoniy faoliyatni oshirish uchun moʻljallangan. Chavandozning jismoniy mashqlari turli xil boʻlib, ularni joriy etish yordamida inson oʻzini sogʻlom va sergak his qilishini ta’minlaydi.

Chavandozning jismoniy mashqlari, har bir insonning sogʻligʻi va umumiy holatini yaxshilashga xizmat qiladi. Ularni muntazam ravishda bajarish, insonning uzoq muddatli sogʻlomligiga olib keladi. Bunday mashqlarni hayotga kiritgan odamlar, faqat jismoniy emas, balki ruhiy sogʻliqlarini ham yaxshilashadi.

Tadqiqotlar jarayonida oʻtkazilgan soʻrovnomada 29 nafar ot sporti boʻyicha mutaxassislar va murabbiylar ishtirok etdilar. Anketa soʻrovnoma 10 ta savollarni oʻz ichiga oldi.

Tadqiqotimizda etgan murabbiylar ishtirok etishdi. Murabbiylar “Ot sporti boʻyicha ta’lim muassasalarda barcha sharoitlar yetarlimi?” degan savolga 37% “Ha, yetarli”, 45% “Otlar yetishmaydi, ularni saqlash xarajatlari juda ham qimmat” hamda 18% “Yosh Chavandozlar bepul toʻgaraklarni tashkil qilish lozim” deb javob berishgan (2-rasmga qarang).

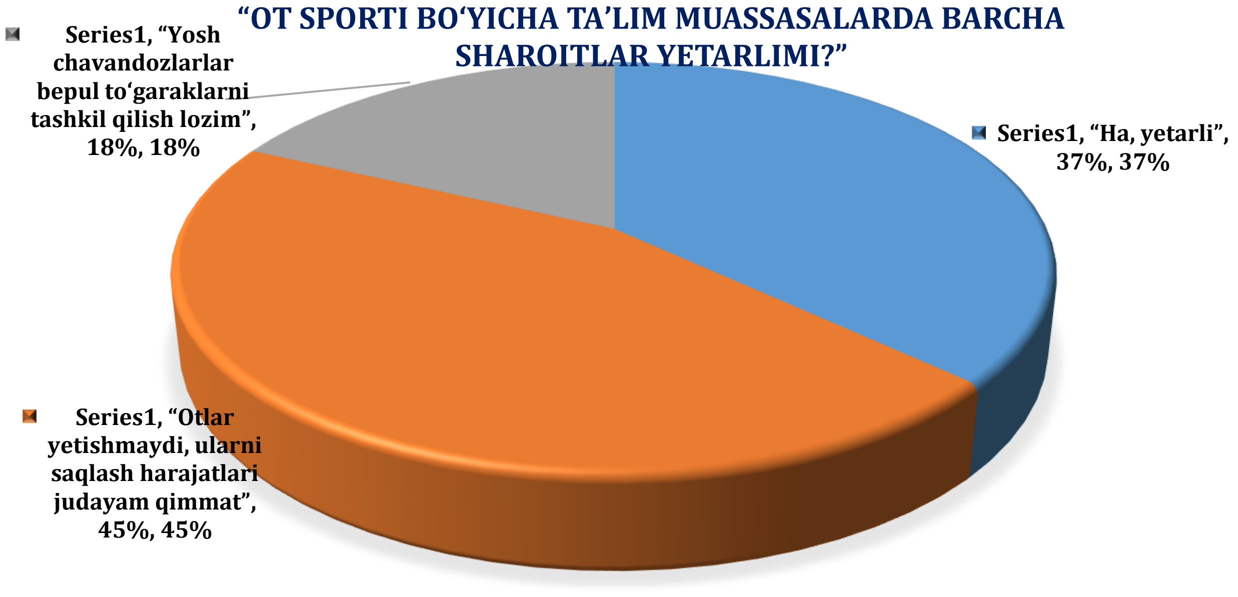

2-rasm. Murabbiylarning "Ot sporti bo'yicha ta'lim muassasalarda barcha sharoitlar yetarlimi?" nomli savolga bergan javoblari tahlili.

"Ot sporti maktabida ta'lim sifatini qanday baholaysiz?" degan savolga 25% "O'quv adabiyotlari yetarli emas", 31% "Zamonaviy o'qitish va o'rgatish uslublarini joriy qilish lozim", 19% "Chavandozlar uchun jismoniy sifatlarni rivojlantirish mashqlarini takomillashtirish zarur" hamda 25% "Qo'shimcha ichki musobaqalarni ko'paytirish kerak" deb javob berishgan (3-rasmga qarang).

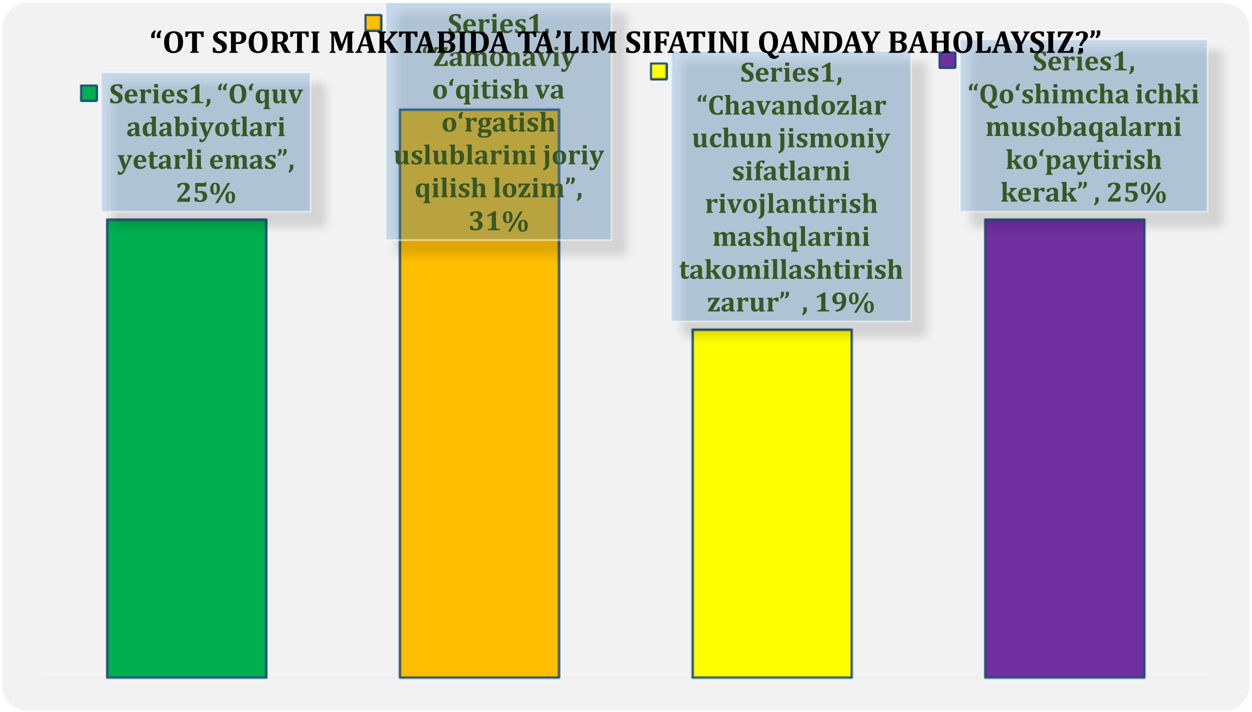

3-rasm. Murabbiylarning "Ot sporti maktabida ta'lim sifatini qanday baholaysiz?" nomli savolga bergan javoblari tahlili.

Murabbiylar “Yosh chavandozlar jismoniy tayyorgarligida qanday muammolar bor?” degan savolimizga 15% “Jismoniy tayyorgarligi qoniqarli emas?”, 41% “Ot bilan muomala qilish tajribasi va qiziqishi yetarli emas” hamda 17% “Ot ustida muvozanatini saqlashdagi tajribasizligi” hamda 27% “Yosh chavandozlarda psixologik tayyorgarlik yetarli emas” deb javob berishgan (4-rasmga qarang).

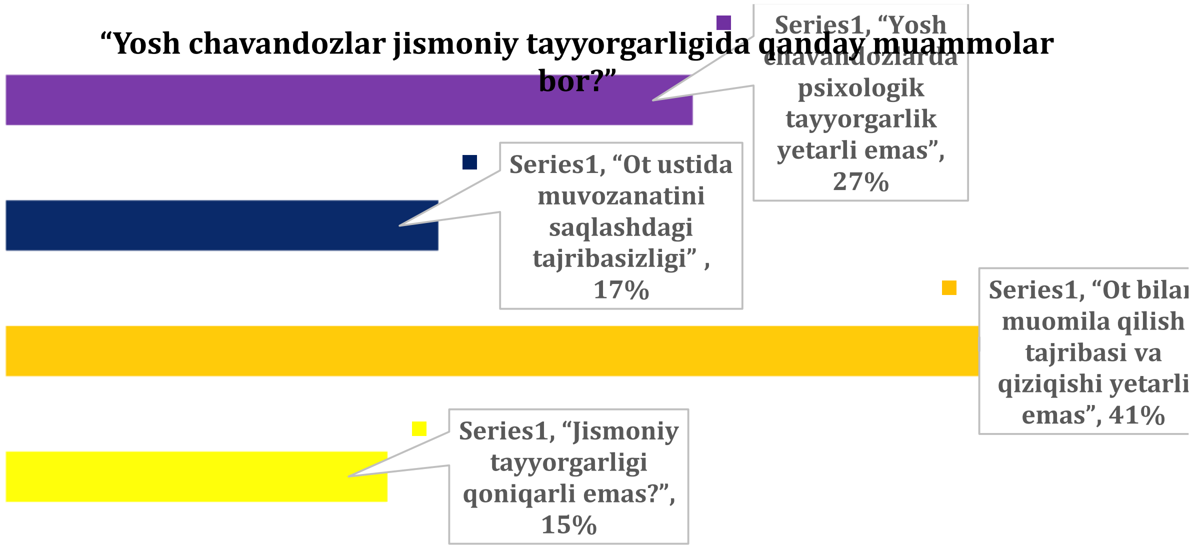

4-rasm. Murabbiylarning “Yosh chavandozlar jismoniy tayyorgarligida qanday muammolar bor?” nomli savolga bergan javoblari tahlili.

Biz tomonimizdan ishlab chiqilgan uslubiyatni (to‘g‘ri qomat va o‘tirishni (qo‘nishni) shakllantirish, jismoniy sifatlarni rivojlantirishga qaratilgan vositalar samaradorligini oshirish uchun mashqlar majmuasi) yosh chavandozlar tayyorgarligiga joriy etilishi chavandozning harakat koordinatsiyasi va muvozanatini takomillashtirishga, mushak apparatini mustahkamlashga, alohida mushak guruhlarini navbatma-navbat taranglash va bo‘shashtirish mahoratini rivojlantirishga yordam beradi. To‘g‘ri qomat muvozanatlangan va erkin o‘tirishga erishish orqali egallanadi, natijada asta-sekin shaxsiy individual ot minish stili (usuli) shakllanadi.

Yosh sportchilar sport karyeralarini boshlagan vaqtda o‘z iste’dodlarini yaqqol namoyon etadilar, biroq yosh ulg‘aygan sari ulardan ba’zilari, ya’ni sanoqlilarigina olimpiyada shohsupasiga ko‘tariladilar. Ot sportining eng ustun jihatlaridan biri shundaki, chavandozlar qariyalik davrigacha musobaqalarda muvaffaqiyatli ishtirok etishlari mumkin.

Ot minish barcha bolalar, shu jumladan nevrologik qiyinchiliklar oqibatidagi ortiqcha qo‘zg‘aluvchanlik va giper faol kabi keskin emotsional reaksiyalar bilan muammoli bolalar uchun ham foydali hisoblanadi. Ot bilan muloqot tinchlantiradi va bir vaqtning o‘zida kichik sportchini erkin bo‘lishiga yordam beradi, bolaga qulaylik hissini beradi va stressni bartaraf etadi. To‘g‘ri qomat va barcha mushak guruhlarini mutanosib rivojlanishi esa organizmda asosiy tizimlarni sog‘lomlashtirishga xizmat qiladi. Masalan, hatto shifokorlar BSF (DSP) kasalligini davolash imkoniyati sifatida ot sportini tavsiya qiladilar.

Ot minish insonga nafaqat jismoniy yuklama olishga yordam beradi, balki uning kayfiyatini yaxshilaydi va ijobiy taassurotlarga to‘ldiradi. Ot minish – yerdan uzilmasdan uchish hissini tuyish imkoniyatini yaratadi! Bunday mehribon va aqlli hayvonlar bilan muloqot stress, hayajon, vahima kabi hissiyotlarni bartaraf etadi. Ot minish odamga shaharning bir xil kundalik hayotidan keyin o‘zini tabiatni bir qismi sifatida his qilishga yordam beradigan eng yaxshi

vositalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, otni boshqarish koʻnikmalarini muvaffaqiyatli egallash chogʻida paydo boʻladigan oʻz kuchiga ishonch va oʻz xatti-harakatlarini toʻgʻri baholay olish kabi tuygʻularni oshirish psixologik salomatlikning eng muhim boʻgʻimidir.

Psixologik muammolar va ularni hal etish. Har qanday sport turida maʼlum uslubiyatlar boʻyicha sportchini tayyorlash va uni sportchi sifatida shakllantirish deyarli hech qachon bir marta yoki doimiy shkalaga ega emas. Ayniqsa sportchi mukammal tayyorgarlikka ega, biroq u otsiz hech kim emasligi yaqqol namoyon boʻluvchi ot sportida.

Eng keng tarqalgan muammolardan biri bolaning ot oldida yoki otdan qoʻrqishidir.

Ot oldida qoʻrquv bu meʼyor hisoblanadi va uni kutish lozim. Umuman olganda qoʻrqish hissi unchalik ham xavfli emas, chunki u oʻzini-oʻzi asrash instinkti bilan oldindan belgilangan boʻlib shu sababli biz yashashda davom etamiz. Hamma otdan maʼlum darajada qoʻrqadi, ammo mazkur qoʻrquv sport natijalariga erishish uchun xalaqit bersa, demak yordam soʻrash vaqti kelgan boʻladi.

Qoʻrquv hissi koʻpincha mashgʻulotlar vaqtida oʻtib ketadi, chunki biz bolani asta-sekin, qismlarga ajratilgan holda mashgʻulotga jalb etamiz. Mashgʻulotlardan keyin bolalar otlar bilan muloqot qiladilar-uni tozalaydilar, yoz oylarida choʻmiltiradilar. Qoʻrquv ham vaqt oʻtishi bilan oʻz-oʻzidan yoʻqoladi. Qoʻrquv hissi koʻpincha mashgʻulot vaqtida paydo boʻladi, chunki biz bolaga asta-sekin, ohista alohida qismlar boʻyicha dars oʻtish orqali taʼsir koʻrsatamiz. Bolalar darslardan keyin ot bilan muloqot qiladilar uni tozalaydilar, yoz faslida choʻmiltiradilar. Va asta-sekin vaqt oʻtib qoʻrquv hissi ham mutlaqo yoʻqolib ketadi.

Hozirgi kunda “psixologik tayyorlanganlik” yoki “psixofunksional tayyorlanganlik” maʼnosi ostida funksional tayyorgarlikning tarkibiy qismi sifatida koʻrib chiqiladigan mashgʻulot va musobaqalarning ekstremal sharoitlarida sport faoliyatini ishonchli va mukammal bajarilishiga bogʻliq boʻlgan sportchi shaxsining ruhiy sifatlari va qobiliyatlarini kompleks rivojlanish darajasi tushuniladi.

Yosh chavandozlar uchun eng muhim ruhiy sifatlar va xususiyatlarni rivojlantirishga qaratilgan mashqlar mashgʻulot tuzilmasiga integratsiyalanadi va oʻziga xususiyatga hamda maʼlum psixofunksional yoʻnalishga ega boʻlib, boshqa koʻnikma va sifatlarni shakllantirishga zid emas.

Psixofunksional holatni optimallashtiruvchi mashqlar va usullar mashgʻulot yuklamasigacha, chigil yozdi mashqlari vaqtida, mashqlar orasidagi pauzalarda, mashgʻulotning yakuniy qismida va jismoniy yuklamadan keyin bajariladi.

Xulosa. Aynan ot sportiga mansub maxsus faoliyat uchun muhim ruhiy sifatlarni maqsadga muvofiq rivojlantirish va maxsus tanlangan mashqlar va usullar orqali psixofunksional holatni optimallashtirish koʻnikmalarini shakllantirish yosh sportchilarni nafaqat psixologik tayyorgarlik darajasini oshirishga xizmat qiladi, balki texnik, funksional tayyorgarlikni oʻstirishga, uning negizida jismoniy tayyorgarlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Артамонова Л. Учебник по выездке спортивной лошади. Формула успеха. - М.: Аквариум-Принт, 2014.-240 с.
2. Бойкова М.В. Обоснование системы "всадник-лошадь" с учетом соматометрических показателей для управления тренировочным процессом спортсменов-конников. Автореф.дис..канд. пед. наук.- Малаховка: 2000.-21 с.

3. Blanchard S. The Power of Positive Horse Training: Saying Yes to Your Horse. Howell Equestrian Library. 2005.-187 p.
4. Власенко Н. Лошади. Большая энциклопедия. М: АСТ, 2013. - 226 с.
5. Волынский С.М. Тренировка и выездка лошадей. М.: ООО Издательство АСТ; Донецк: Сталкер, 2004.-285 с.
6. Williams Gail, McKenna Alexa, Clayton Hilary (Foreword). Horse Movement: Structure, Function and Rehabilitation. JA Allen, 2014.-267 p.
7. Гончарова О.В. Контрольно-нормативные требования физической подготовки спортсменов / Учебное пособие. – Ташкент: Лидер Пресс, 2011. – ст. - 17. – 264 с.
8. Гончарова О.В. Ёш спортчиларнинг жисмоний қобилиятларини ривожлантириш. Ўқув қўлланма. ЎзДЖТИ. Т.: 2018, – 172 б.
9. Горская Н.И. Коневодство и конный спорт - две части единого целого //Коневодство и конный спорт - научно-производственный, спортивно-методический журнал. 2022– №1 – С.30-31.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/5 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).